

MAKTABLARDA TA'LIM SIFATINI BAHOLASHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI VA UNI MODELLASHTIRISHNING METODOLOGIK ASOSLARI

Qodirov Kamoliddin Botirovich

Toshkent ijtimoiy innovatsiya universiteti

“Pedagogika va psixologiya” kafedrası mudiri

Tel: +998(94) 693-38-04

Jahongirova Dilzoda Nosirjon qizi

Toshkent shahri Puchon universiteti

Magistranti.

Annotatsiya. Ushbu maqolada umumiy o'rta ta'lim maktablarida ta'lim sifatini baholashning zamonaviy yondashuvlari hamda ta'lim sifatini modellashtirishning metodologik asoslari tahlil qilinadi. Ta'lim sifatini faqat o'quvchilarning yakuniy natijalari orqali emas, balki ta'lim jarayonining mazmuni, pedagoglarning kasbiy kompetensiyasi, ta'lim muhiti, o'quvchilarning individual rivojlanishi, raqamli texnologiyalardan foydalanish darajasi va boshqaruv samaradorligi kabi omillar asosida kompleks baholash zarurligi asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: ta'lim sifati, baholash, maktab, ta'lim samaradorligi, kompetensiya, indikator, monitoring, modellashtirish, raqamli texnologiyalar, pedagogik diagnostika.

Bugungi kunda ta'lim tizimining barqaror rivojlanishi nafaqat ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirish, balki uning sifatini muntazam ravishda baholab borish va mavjud muammolarni ilmiy asosda aniqlashni talab etmoqda. Umumiy o'rta ta'lim maktablari jamiyatning intellektual, ma'naviy va kasbiy salohiyatini shakllantiruvchi asosiy institutlardan biri hisoblanadi. Shu sababli maktablarda ta'lim sifatini baholash masalasi pedagogik jarayonni nazorat qilish vositasi sifatida emas, balki ta'limni rivojlantirish, boshqaruv qarorlarini

takomillashtirish va o'quvchilarning individual imkoniyatlarini ro'yobga chiqarishga xizmat qiluvchi kompleks mexanizm sifatida qaralishi lozim.

An'anaviy baholash tizimida asosiy e'tibor o'quvchilarning fanlar bo'yicha o'zlashtirish ko'rsatkichlariga qaratilgan bo'lsa, zamonaviy yondashuvda ta'lim sifati ko'p komponentli hodisa sifatida talqin qilinadi. Bunda o'quvchining bilim darajasi bilan bir qatorda mustaqil fikrlashi, muammoni hal qilish qobiliyati, kommunikativ ko'nikmalari, axborot va raqamli savodxonligi, ijodkorligi hamda o'z-o'zini rivojlantirish kompetensiyalari ham hisobga olinadi [1].

Maktablarda ta'lim sifatini baholashning zamonaviy tizimi, avvalo, baholash mezonlarining aniqligi va obyektivligiga asoslanadi. Ta'lim sifati birgina yakuniy nazorat natijasi bilan belgilanmaydi. U ta'lim jarayonining kirish, jarayon va natija bosqichlarini qamrab oluvchi uzviy tizim sifatida shakllantirilishi kerak.

Birinchi muhim yondashuv – kompetensiyaviy baholashdir. Ushbu yondashuv o'quvchining olgan bilimlarini amaliy vaziyatlarda qo'llay olish qobiliyatini aniqlashga qaratiladi. Masalan, matematika fanidan formulalarni yod bilishning o'zi yetarli emas, balki ushbu bilimlardan real hayotiy muammolarni hal etishda foydalanish qobiliyati ham baholanishi kerak. Shu jihatdan kompetensiyaviy baholash ta'lim natijalarining amaliy ahamiyatini oshiradi.

Ikkinchi yondashuv – diagnostik baholash. Diagnostik baholash o'quv jarayonining ma'lum bosqichida o'quvchilarning bilim va ko'nikmalaridagi bo'shliqlarni aniqlash imkonini beradi. Uning asosiy vazifasi o'quvchini jazolash yoki saralash emas, balki keyingi pedagogik faoliyatni to'g'ri rejalashtirishdir. Mazkur yondashuv asosida o'qituvchi qaysi mavzularni qayta tushuntirish, qaysi o'quvchilarga individual yordam ko'rsatish zarurligini aniqlashi mumkin.

Uchinchi yondashuv – formativ baholash bo‘lib, bunda o‘quvchining rivojlanishi muntazam kuzatib boriladi. O‘quvchiga o‘z xatolarini tushunish, ularni tuzatish va keyingi natijasini yaxshilash uchun aniq fikr-mulohaza beriladi. Bu jarayonda baholash yakuniy natijadan ko‘ra o‘quvchining rivojlanish dinamikasiga ko‘proq e‘tibor qaratadi.

To‘rtinchi yondashuv – raqamli baholash va monitoring. Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari yordamida o‘quvchilarning natijalarini elektron shaklda yig‘ish, saqlash, taqqoslash va tahlil qilish imkoniyati kengaymoqda. Raqamli monitoring orqali maktab, sinf, fan va alohida o‘quvchi kesimida ta’lim natijalarining dinamikasini kuzatish mumkin. Bu esa boshqaruv qarorlarini subyektiv fikrlardan ko‘ra aniq ma’lumotlarga asoslashga yordam beradi.

Ta’lim sifatini modellashtirish – maktabdagi ta’lim jarayoniga ta’sir qiluvchi omillar, ularning o‘zaro aloqasi va natijalarini tizimli ravishda ifodalash jarayonidir. Model real pedagogik tizimning barcha jihatlarini to‘liq takrorlamaydi, balki ta’lim sifatini belgilovchi eng muhim elementlarni ajratib ko‘rsatadi.

Ta’lim sifatining modelini ishlab chiqishda tizimli yondashuv muhim metodologik asos hisoblanadi. Ushbu yondashuvga ko‘ra, maktab o‘zaro bog‘langan elementlardan tashkil topgan yaxlit tizim sifatida qaraladi. Modelning kirish qismida moddiy-texnik baza, pedagogik kadrlar, o‘quv-metodik resurslar va o‘quvchilarning boshlang‘ich tayyorgarlik darajasi kabi omillar aks ettiriladi. Jarayon qismida o‘qitish metodlari, pedagogik texnologiyalar, boshqaruv, baholash va ta’lim muhiti hisobga olinadi. Natija qismida esa o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma, kompetensiya va shaxsiy rivojlanish ko‘rsatkichlari ifodalanadi.

Ta’lim sifatini modellashtirishda indikatorlar tizimi alohida ahamiyatga ega. Indikatorlar ta’lim sifatining muayyan jihatini o‘lchash yoki tavsiflash imkonini beruvchi ko‘rsatkichlardir. Masalan, o‘quvchilarning o‘zlashtirish

darajasi, darslarga qatnashish ko'rsatkichi, fan olimpiadalaridagi natijalar, pedagoglarning malaka oshirish darajasi, zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish chastotasi va ota-onalarning ta'lim jarayonidan qoniqish darajasi shunday indikatorlar qatoriga kirishi mumkin.

Shartli ravishda maktab ta'limi sifatini quyidagi umumiy model orqali ifodalash mumkin:

$$TQS = f(O, P, M, T, R, N)$$

Bu yerda TQS – ta'lim sifati; O – o'quvchilar omili; P – pedagogik salohiyat; M – moddiy-texnik va ta'lim muhiti; T – ta'lim texnologiyalari; R – boshqaruv va resurslardan foydalanish samaradorligi; N – ta'lim natijalari.

Bunday model ta'lim sifatini bitta ko'rsatkich bilan emas, balki bir nechta omillarning o'zaro ta'siri orqali baholash imkonini beradi. Shu bilan birga, model statistik ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish asosida takomillashtirib borilishi mumkin.

Zamonaviy maktab boshqaruvida ta'lim sifatini baholash natijalaridan amaliy foydalanish muhim ahamiyatga ega. Baholash jarayoni faqat hisobot tayyorlash bilan cheklanib qolmasligi kerak. Uning asosiy maqsadi mavjud muammolarni aniqlash, ularning sabablarini tahlil qilish va aniq rivojlanish choralari belgilashdan iborat [4].

Xulosa qilib aytganda, maktablarda ta'lim sifatini baholash zamonaviy ta'lim tizimining strategik vazifalaridan biridir. Ta'lim sifatini faqat o'quvchilarning baholari yoki yakuniy test natijalari orqali aniqlash bugungi ta'lim ehtiyojlariga to'liq javob bermaydi. Zamonaviy baholash tizimi bilim, ko'nikma, kompetensiya, shaxsiy rivojlanish, ta'lim muhiti, pedagogik salohiyat va boshqaruv samaradorligini kompleks ravishda hisobga olishi zarur. Ta'lim sifatini modellashtirish esa mazkur jarayonni ilmiy asosda tashkil etish imkonini beradi. Tizimli, kompetensiyaviy, diagnostik, statistik va prognostik yondashuvlarning uyg'unligi maktab faoliyatini chuqur tahlil qilish, ta'limdagi

mavjud muammolarni aniqlash va rivojlanish istiqbollarini belgilashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Muslimov N.A., Usmonboyeva M.H., Sayfurov D.M., To'rayev A.B. Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari. – Toshkent: Sano-standart, 2021. – 120 b.
2. Ishmuhamedov R.J., Abduqodirov A.A., Pardaev A.H. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Iste'dod, 2022. – 180 b.
3. Yo'ldoshev J.G., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2021. – 104 b.
4. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021. – 240 b.